

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 12ης Ιουλίου 2012*

«Αστυνομική και δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις — Απόφαση-πλαίσιο 2001/220/ΔΕΥ — Καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες — Οδηγία 2004/80/ΕΚ — Αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων — Ευθύνη νομικού προσώπου — Αποζημίωση στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας»

Στην υπόθεση C-79/11,

με αντικείμενο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει των άρθρων 267 ΣΛΕΕ και 35 ΕΕ, που υπέβαλε ο προανακριτής του Tribunale di Firenze (Ιταλία) με απόφαση της 9ης Φεβρουαρίου 2011, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Φεβρουαρίου 2011, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας κατά

Maurizio Giovanardi κ.λπ.,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους J. N. Cunha Rodrigues (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, U. Løhmus, A. Ó Caoimh, A. Arabadžien, και C. G. Fernlund, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 15ης Μαρτίου 2012,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η F. Giunti και άλλοι, εκπροσωπούμενοι από τον A. Conti και τη S. Grisenti, avvocati,
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον L. D'Ascia, avvocato dello Stato,
- η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον T. Henze και τις J. Kemper και F. Wannek,
- η Ολλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις C. Wissels και B. Koopman,
- η Αυστριακή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Posch,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τη F. Moro και τον R. Troosters,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 15ης Μαΐου 2012,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία της αποφάσεως-πλαisiού 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες (ΕΕ L 82, σ. 1, στο εξής: απόφαση-πλαίσιο), και της οδηγίας 2004/80/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων (ΕΕ L 261, σ. 15).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας κατά του M. Giovanardi και άλλων προσώπων, σχετικά με ατύχημα που συνέβη στον τόπο εργασίας τους.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Από την τρίτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως-πλαisiού προκύπτει ότι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, κατά τη σύνοδό του της 15ης και 16ης Οκτωβρίου 1999 στο Τάμπερε (Φινλανδία), αποφάσισε να καθορίσει τις ελάχιστες προδιαγραφές για την προστασία των θυμάτων εγκληματικών πράξεων, ιδίως όσον αφορά την πρόσβαση των θυμάτων αυτών στη δικαιοσύνη και το δικαίωμά τους αποζημιώσεως.
- 4 Κατά την τέταρτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως-πλαisiού:

«Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προσεγγίσουν τις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις τους στον βαθμό που απαιτείται προκειμένου να επιτευχθεί ο [σκοπός] παροχής, στα θύματα από εγκληματικές πράξεις, υψηλού επιπέδου προστασίας, ανεξαρτήτως του κράτους μέλους στο οποίο ευρίσκονται.»

- 5 Κατά το άρθρο 1 της αποφάσεως-πλαisiού, για τους σκοπούς της:

«α) [ως] “θύμα” [νοείται] το φυσικό πρόσωπο το οποίο υπέστη ζημία, περιλαμβανομένης [της] σωματικής ή ψυχικής βλάβης, συγκινησιακής δοκιμασίας ή οικονομικής απώλειας, που προκαλείται απευθείας από πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν την ποινική νομοθεσία ενός κράτους μέλους·

[...]

γ) [ως] “ποινική διαδικασία” [νοείται] η ποινική διαδικασία σύμφωνα με το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο·

[...]».

- 6 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαisiού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα αποζημίωσης στ[ο] πλαίσι[ο] της ποινικής διαδικασίας», ορίζει ότι:

«Κάθε κράτος μέλος κατοχυρώνει το δικαίωμα του θύματος να εξασφαλίζει, σε εύλογο χρονικό διάστημα, απόφαση σχετικά με την εκ μέρους του δράστη ανόρθωση της ζημίας, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, εκτός αν, για ορισμένες περιπτώσεις, το εθνικό δίκαιο προβλέπει ότι η αποζημίωση λαμβάνει χώρα με διαφορετικό τρόπο.»

7 Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας 2004/80:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε ο αιτών αποζημίωση να δικαιούται να υποβάλει την αίτησή του σε αρχή ή σε άλλο όργανο του κράτους μέλους στο οποίο διαμένει συνήθως, όταν έχει τελεστεί εκ προθέσεως έγκλημα βίας σε κράτος μέλος άλλο από το κράτος μέλος της συνήθους διαμονής του.»

Η εθνική νομοθεσία

8 Από το άρθρο 1 του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231, της 8ης Ιουνίου 2001 (*Gazzetta Ufficiale della Repubblica italiana* αριθ. 140, της 19ης Ιουνίου 2001, σ. 4, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα αριθ. 231/2001), προκύπτει ότι το διάταγμα αυτό διέπει τη διοικητική ευθύνη νομικού προσώπου λόγω αδικήματος, ότι έχει εφαρμογή τόσο στην περίπτωση εταιριών και φορέων με νομική προσωπικότητα όσο και σε αυτή των ενώσεων προσώπων, περιλαμβανομένων και αυτών που δεν διαθέτουν νομική προσωπικότητα, πλην όμως δεν έχει εφαρμογή στην περίπτωση του Δημοσίου, των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, των λοιπών δημοσίων οργανισμών που δεν ασκούν οικονομική δραστηριότητα και των οργανισμών των οποίων η αποστολή καθορίζεται εκ του Συντάγματος.

9 Το άρθρο 5 του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231/2001, βάσει του οποίου καθορίζονται τα φυσικά πρόσωπα τα οποία, ως φυσικοί αυτουργοί αξιόποινης πράξεως, μπορούν να προκαλέσουν την ευθύνη του φορέα ή του νομικού προσώπου, ορίζει τα εξής:

«1. Ο φορέας ευθύνεται για τα αδικήματα που διαπράχθηκαν προς το συμφέρον του ή προς όφελός του:

- α) από πρόσωπα που εκπροσωπούν τον φορέα ή ασκούν εκτελεστικά ή διευθυντικά καθήκοντα εντός αυτού ή από οργανική μονάδα που διαθέτει οικονομική και λειτουργική αυτοτέλεια στο πλαίσιο του φορέα, καθώς και από πρόσωπα τα οποία, εν τους πράγμασι, ασκούν τη διαχείριση ή έχουν τον έλεγχο του φορέα·
- β) από πρόσωπα ευρισκόμενα υπό την εποπτεία ή τον έλεγχο ενός εκ των προσώπων που διαλαμβάνονται στο σημείο α'.

2. Ο φορέας δεν ευθύνεται εάν τα πρόσωπα που διαλαμβάνονται στην παράγραφο 1 ενήργησαν αποκλειστικώς προς το συμφέρον τους ή προς το συμφέρον τρίτου.»

10 Με τα άρθρα 6 και 7 αυτού του νομοθετικού διατάγματος καθορίζονται επακριβώς οι περιστάσεις υπό τις οποίες μπορεί να ευθύνεται νομικό πρόσωπο.

11 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, του ίδιου νομοθετικού διατάγματος ορίζει τα εξής:

«Σε περίπτωση κατά την οποία το αδίκημα διαπράχθηκε από κάποιο από τα πρόσωπα που διαλαμβάνονται στο άρθρο 5, παράγραφος 1, σημείο α', ο φορέας δεν φέρει ευθύνη εάν αποδείξει ότι:

- α) το διοικητικό όργανο προέβλεψε και έθεσε πράγματι σε εφαρμογή, πριν τη διάπραξη του αδικήματος, πρότυπα οργανώσεως και διαχειρίσεως δυνάμενα να διασφαλίσουν ότι δεν θα διαπράττονταν αδικήματα αυτού του είδους·
- β) το καθήκον εποπτείας της λειτουργίας και της τηρήσεως των προτύπων, καθώς και της μέριμνας για την επικαιροποίησή τους, ανατέθηκε σε μονάδα του φορέα που διαθέτει αυτοτέλεια όσον αφορά την ανάληψη πρωτοβουλιών και τον έλεγχο·
- γ) οι αυτουργοί διέπραξαν το αδίκημα καταστρατηγώντας τα πρότυπα οργανώσεως και διαχειρίσεως·

δ) η μονάδα που διαλαμβάνεται στο σημείο β' δεν παρέβη το καθήκον της εποπτείας ούτε το άσκησε ανεπαρκώς.»

12 Το άρθρο 7 του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231/2001 προβλέπει ότι:

«1. Στη διαλαμβανόμενη στο άρθρο 5, παράγραφος 1, σημείο β', περίπτωση, ο φορέας ευθύνεται εφόσον η διάπραξη του αδικήματος κατέστη δυνατή καθόσον δεν τηρήθηκαν οι σχετικές με την καθοδήγηση και την εποπτεία υποχρεώσεις.

2. Εν πάση περιπτώσει, δεν υφίσταται ενδεχόμενο μη τηρήσεως των υποχρεώσεων καθοδηγήσεως και εποπτείας εάν, πριν τη διάπραξη του αδικήματος, ο φορέας προέβλεψε και έθεσε πράγματι σε εφαρμογή σύστημα οργανώσεως, διαχειρίσεως και ελέγχου δυνάμενο να αποτρέψει τη διάπραξη αδικημάτων αυτού του είδους.

3. Λαμβάνοντας υπόψη τη φύση και το μέγεθος της οργανώσεως, καθώς και το είδος της οικείας δραστηριότητας, βάσει του συστήματος προβλέπονται τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλισθεί η τήρηση του νόμου κατά την άσκηση της δραστηριότητας και για να εντοπίζονται και να αποτρέπονται εγκαίρως οι καταστάσεις που εγκυμονούν κινδύνους.

4. Η αποτελεσματική εφαρμογή του συστήματος απαιτεί:

α) τακτικό έλεγχο και ενδεχόμενη τροποποίηση του συστήματος σε περίπτωση κατά την οποία διαπιστώνονται σοβαρές παραβάσεις των κανόνων ή σε περίπτωση μεταβολών όσον αφορά την οργάνωση ή τη δραστηριότητα·

β) πειθαρχικό σύστημα που να καθιστά δυνατή την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση μη τηρήσεως των μέτρων που προβλέπει το σύστημα.»

13 Το άρθρο 25septies του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος, όπως έχει τροποποιηθεί με το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 81, της 9ης Απριλίου 2008, περί εφαρμογής του άρθρου 1 του νόμου αριθ. 123, της 3ης Αυγούστου 2007, για την υγιεινή και την ασφάλεια στον χώρο εργασίας (τακτικό συμπλήρωμα αριθ. 108 στην *GURI* αριθ. 101, της 30ής Απριλίου 2008), το οποίο φέρει τον τίτλο «Ανθρωποκτονία εξ αμελείας και βαρείες ή βαρύτερες σωματικές βλάβες κατά παράβαση των διατάξεων περί υγιεινής και ασφαλείας στον χώρο εργασίας», ορίζει τα εξής:

«1. Εφόσον διαπράττεται κατά παράβαση του άρθρου 55, παράγραφος 2, του νομοθετικού διατάγματος που εκδόθηκε δυνάμει της εξουσιοδοτήσεως του νόμου αριθ. 123, της 3ης Αυγούστου 2007, περί υγιεινής και ασφαλείας στον χώρο εργασίας, το αδίκημα που διαλαμβάνεται στο άρθρο 589 του ποινικού κώδικα τιμωρείται με πρόστιμο ίσο με 1 000 ποσοστιαίες μονάδες. Σε περίπτωση καταδίκης για το αδίκημα που διαλαμβάνεται στο προηγούμενο εδάφιο, οι ποινές απαγορεύσεως που προβλέπει το άρθρο 9, παράγραφος 2, έχουν διάρκεια που δεν μπορεί να είναι μικρότερη των τριών μηνών ούτε να υπερβαίνει το ένα έτος.

2. Με την επιφύλαξη της διατάξεως της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου, το αδίκημα που διαλαμβάνεται στο άρθρο 589 του ποινικού κώδικα τιμωρείται με πρόστιμο που δεν μπορεί να είναι μικρότερο των 250 ποσοστιαίων μονάδων ούτε να υπερβαίνει τις 500 ποσοστιαίες μονάδες, εφόσον διαπράττεται κατά παράβαση των διατάξεων περί υγιεινής και ασφαλείας στον χώρο εργασίας. Σε περίπτωση καταδίκης λόγω του αδικήματος που διαλαμβάνεται στο προηγούμενο εδάφιο, οι ποινές απαγορεύσεως που προβλέπει το άρθρο 9, παράγραφος 2, έχουν διάρκεια που δεν μπορεί να είναι μικρότερη των τριών μηνών ούτε να υπερβαίνει το ένα έτος.

3. Εφόσον διαπράττεται κατά παράβαση των διατάξεων περί υγιεινής και ασφαλείας στον χώρο εργασίας, το αδίκημα που διαλαμβάνεται στο άρθρο 590, παράγραφος 3, του ποινικού κώδικα τιμωρείται με πρόστιμο το οποίο δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 250 ποσοστιαίες μονάδες. Σε

περίπτωση καταδίκης λόγω του αδικήματος που διαλαμβάνεται στο προηγούμενο εδάφιο, οι ποινές απαγορεύσεως που προβλέπει το άρθρο 9, παράγραφος 2, έχουν διάρκεια που δεν μπορεί να υπερβαίνει τους έξι μήνες».

14 Κατά το άρθρο 34 του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231/2001:

«Οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου και, καθόσον δεν αντιβαίνουν σε αυτές, οι διατάξεις του κώδικα ποινικής δικονομίας και του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 271, της 28ης Ιουλίου 1989, έχουν εφαρμογή στις διαδικασίες που αφορούν τις διοικητικές παραβάσεις λόγω αξιόποινης πράξεως».

15 Το άρθρο 35 του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος προβλέπει τα εξής:

«Οι διατάξεις που αφορούν τον κατηγορούμενο έχουν εφαρμογή και στην περίπτωση του φορέα, καθόσον κρίνονται συμβατές με την ιδιαιτερότητα της περιπτώσεως.»

16 Κατά το άρθρο 36 του νομοθετικού διατάγματος αυτού, δικαιοδοσία για να επιληφθεί των διοικητικών παραβάσεων του εμπλεκόμενου φορέα έχει το ποινικό δικαστήριο που είναι αρμόδιο για να επιληφθεί των αδικημάτων στα οποία οφείλονται οι επίμαχες διοικητικές παραβάσεις.

17 Βάσει του άρθρου 185 του ποινικού κώδικα, κάθε αξιόποινη πράξη που προκαλεί υλική ζημία ή ηθική βλάβη συνεπάγεται υποχρέωση προς αποζημίωση η οποία βαρύνει τον αυτουργό της, καθώς και τα πρόσωπα που, βάσει του αστικού δικαίου, φέρουν ευθύνη για τις πράξεις του.

18 Το άρθρο 74 του κώδικα ποινικής δικονομίας ορίζει ότι οι ζημιωθέντες λόγω αξιόποινης πράξεως ή οι καθολικοί διάδοχοί τους μπορούν να ασκήσουν πολιτική αγωγή στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, αξιώνοντας την αποκατάσταση της υλικής ζημίας ή την ικανοποίηση της ηθικής βλάβης, όπως προβλέπει το άρθρο 185 του ποινικού κώδικα, από τον κατηγορούμενο ή τον αστικώς υπεύθυνο.

19 Το άρθρο 83, παράγραφος 1, του κώδικα ποινικής δικονομίας ορίζει τα εξής:

«Ο αστικώς υπεύθυνος για τις πράξεις του κατηγορουμένου μπορεί να κλητευθεί στο πλαίσιο της ποινικής δίκης από την πολιτική αγωγή και, στην περίπτωση του άρθρου 77, παράγραφος 4, από την εισαγγελία. Ο κατηγορούμενος μπορεί να κλητευθεί όσον αφορά οποιαδήποτε ευθύνη ενδέχεται να έχει βάσει του αστικού δικαίου για τις πράξεις των συγκατηγορουμένων του σε περίπτωση αθώωσης του ή εκδόσεως διατάξεως περί παύσεως της εναντίον του ποινικής δίωξεως [...]».

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

20 Στις 28 Ιουλίου 2010, η εισαγγελία του Tribunale di Firenze ζήτησε την παραπομπή σε δίκη του M. Giovanardi και πλειόνων άλλων προσώπων, κατά των οποίων ασκήθηκε ποινική δίωξη διότι ως συναυτουργοί, κατά την έννοια των άρθρων 41, 113 και 589, παράγραφοι 2 και 4, του ποινικού κώδικα, προκάλεσαν εξ αμελείας τον θάνατο ενός ατόμου και βαρύτερες σωματικές βλάβες σε άλλα άτομα. Τα περιστατικά συνέβησαν στις 2 Οκτωβρίου 2008, κατά τη διάρκεια εργασιών τις οποίες εκτελούσαν οι κατηγορούμενοι ως υπάλληλοι του Rete Ferroviaria Italiana SpA (οργανισμού ιταλικών σιδηροδρόμων), με σκοπό την τοποθέτηση εξοπλισμού ασφαλείας στις ράγες σιδηροδρομικού κόμβου.

21 Με το αρχικό κατηγορητήριο που εξέδωσε η εισαγγελία ζητείται επίσης η παραπομπή σε δίκη δύο νομικών προσώπων και συγκεκριμένα της Elettri Fer Srl και του Rete Ferroviaria Italiana SpA, τα οποία κρίνεται ότι ευθύνονται για «διοικητική παράβαση», λόγω του αδικήματος που προβλέπεται στο άρθρο 25septies, παράγραφοι 2 και 3, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231/2001, κατά τις διατάξεις του ιταλικού δικαίου οι οποίες διέπουν τη «διοικητική» ευθύνη λόγω αδικήματος του νομικού προσώπου, για λογαριασμό του οποίου ενεργούσαν οι κατηγορούμενοι κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

- 22 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι τα κατηγορούμενα φυσικά πρόσωπα φέρουν την άμεση ευθύνη για τα γεγονότα που προκάλεσαν τον θάνατο ενός εργάτη και σωματικές κακώσεις σε άλλους δύο, οι οποίοι εκτελούσαν εργασίες στον εν λόγω σιδηροδρομικό κόμβο, διότι δεν έλαβαν τα επιβαλλόμενα εκ του νόμου μέτρα για την ασφάλεια των θυμάτων, ενώ τα νομικά πρόσωπα, τα οποία ευθύνονται «διοικητικώς» λόγω αξιόποινης πράξεως, κατηγορούνται για τον λόγο ότι δεν προέβλεψαν αρτιότερο σύστημα οργάνωσης, παράλειψη που επισύρει τις ποινές τις οποίες προβλέπει το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 231/2001.
- 23 Στο πλαίσιο της προανακρίσεως, κατά την ακρόαση της 30ής Νοεμβρίου 2010 ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το οποίο καλείται να αποφανθεί επί των αιτημάτων της εισαγγελίας περί παραπομπής σε δίκη, οι ζημιωθέντες δήλωσαν παράσταση πολιτικής αγωγής, βάσει των άρθρων 74 επ. του κώδικα ποινικής δικονομίας, όχι μόνον κατά των κατηγορουμένων φυσικών προσώπων, αλλά και κατά των δύο νομικών προσώπων των οποίων ζήτησε την παραπομπή σε δίκη η εισαγγελία.
- 24 Τα δύο αυτά νομικά πρόσωπα αντιτάχθηκαν στο αίτημα αυτό, υποστηρίζοντας ότι η ιταλική νομοθεσία δεν επιτρέπει στα θύματα να ενάγουν ευθέως τα νομικά πρόσωπα, ακόμη και σε περίπτωση κατά την οποία ασκείται δίωξη κατά των προσώπων αυτών, αξιώνοντας την αποκατάσταση των ζημιών που οφείλονται στις αξιόποινες πράξεις των υπαλλήλων των νομικών προσώπων.
- 25 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά το άρθρο 185 του ποινικού κώδικα, η υποχρέωση προς αποζημίωση βαρύνει τον αυτοεργό αξιόποινη πράξεως και τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα τα οποία, βάσει του αστικού δικαίου, φέρουν ευθύνη για τις πράξεις του. Προς τούτο, ο κώδικας ποινικής δικονομίας επιτρέπει στα θύματα αξιόποινης πράξεως να ασκήσουν, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης, πολιτική αγωγή κατά των κατηγορουμένων και να ζητήσουν από το δικαστήριο την κλήτευση των φυσικών ή νομικών προσώπων τα οποία, βάσει του αστικού δικαίου, ευθύνονται για τις πράξεις των κατηγορουμένων, εφόσον οι πράξεις αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο σχέσεως εργασίας ή τελέστηκαν προς το άμεσο συμφέρον ή για λογαριασμό των προσώπων αυτών.
- 26 Το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 231/2001 εισήγαγε στο ιταλικό δίκαιο τον ειδικό νομικό θεσμό της «διοικητικής» ευθύνης νομικού προσώπου λόγω αξιόποινης πράξεως. Μεταξύ των διαφόρων αδικημάτων, στην περίπτωση των οποίων προβλέπεται αυτή η μορφή ευθύνης κατά το άρθρο 25septies του προμνημονευθέντος νομικού διατάγματος, καταλέγεται η ανθρωποκτονία εξ αμελείας εφόσον συρρέει με παράβαση του άρθρου 55, παράγραφος 5, του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 81, της 9ης Απριλίου 2008, αδίκημα το οποίο περιλαμβάνεται στο κατηγορητήριο της κύριας υποθέσεως.
- 27 Το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 231/2001 δεν προβλέπει ρητώς τη δυνατότητα ασκήσεως πολιτικής αγωγής κατά των νομικών προσώπων που διώκονται λόγω «διοικητικών» αδικημάτων που διαλαμβάνονται στο διάταγμα αυτό. Κατά την κρατούσα νομολογία του Corte suprema di cassazione και των δικαστηρίων ουσίας η άσκηση πολιτικής αγωγής σε τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να κρίνεται απαράδεκτη.
- 28 Το αιτούν δικαστήριο, μολονότι συντάσσεται με την προεκτεθείσα ερμηνεία του ιταλικού δικαίου, επισημαίνει ότι, εντούτοις, αυτή έχει ως αποτέλεσμα κατάσταση που δεν είναι σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης, καθόσον το ιταλικό δίκαιο περιορίζει κατά τον τρόπο αυτό τη δυνατότητα του θύματος να αξιώσει την πλήρη αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη, το υποχρεώνει δε να ασκήσει νέα αγωγή αποζημιώσεως εκτός του πλαισίου της ποινικής δίκης, με συνέπεια, αν υποτεθεί ότι η αξίωση θα γίνει δεκτή, να απαιτείται η παρέλευση ορισμένου χρονικού διαστήματος, στοιχείο που καθιστά αναποτελεσματική την αγωγή αυτή.

- 29 Υπό τις συνθήκες αυτές, ο προανακριτής του Tribunale di Firenze αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του κοινοτικού δικαίου περί προστασίας των θυμάτων αξιόποινων πράξεων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας η ιταλική ρύθμιση περί διοικητικής ευθύνης των φορέων/νομικών προσώπων, την οποία προβλέπει το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 231/2001, όπως έχει ακολούθως τροποποιηθεί, και βάσει της οποίας δεν προβλέπεται “ρητώς” η δυνατότητα κλητεύσεως τους στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας ως υπευθύνων για τις ζημίες που υπέστησαν τα θύματα των αξιόποινων πράξεων;»

Επί της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου

- 30 Σύμφωνα με το άρθρο 9 του πρωτοκόλλου αριθ. 36, σχετικά με τις μεταβατικές διατάξεις, που έχει προσαρτηθεί στη ΣΛΕΕ, τα έννομα αποτελέσματα της αποφάσεως-πλαίσιου, η οποία εκδόθηκε δυνάμει του τίτλου VI της Συνθήκης ΕΕ πριν τεθεί σε ισχύ η Συνθήκη της Λισσαβώνας, εξακολουθούν να ισχύουν έως ότου αυτή η απόφαση-πλαίσιο καταργηθεί, ακυρωθεί ή τροποποιηθεί κατ' εφαρμογή των Συνθηκών.
- 31 Επιπλέον, το άρθρο 10, παράγραφος 1, του ίδιου πρωτοκόλλου προβλέπει ότι οι αρμοδιότητες του Δικαστηρίου όσον αφορά τις πράξεις της Ένωσης στον τομέα της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, οι οποίες εκδόθηκαν δυνάμει του τίτλου VI της Συνθήκης ΕΕ, πριν τεθεί σε ισχύ η Συνθήκη της Λισσαβώνας, παραμένουν αμετάβλητες, περιλαμβανομένων των περιπτώσεων στις οποίες έχουν γίνει αποδεκτές σύμφωνα με το άρθρο 35, παράγραφος 2, ΕΕ. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 10, παράγραφος 3, του πρωτοκόλλου αυτού, η μεταβατική διάταξη που προβλέπεται στην παράγραφο 1 του προμνημονευθέντος άρθρου θα παύσει να ισχύει πέντε έτη μετά την 1η Δεκεμβρίου 2009, ημερομηνία θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβώνας.
- 32 Από τα στοιχεία σχετικά με την ημερομηνία της θέσεως σε ισχύ της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η οποία δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* την 1η Μαΐου 1999 (ΕΕ L 114, σ. 56), προκύπτει ότι η Ιταλική Δημοκρατία προέβη σε δήλωση κατά το άρθρο 35, παράγραφος 2, ΕΕ, με την οποία αποδέχθηκε την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου να αποφαινεται επί του κύρους και της ερμηνείας των πράξεων του άρθρου 35 ΕΕ, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην παράγραφο 3, στοιχείο β', του εν λόγω άρθρου.
- 33 Δεν αμφισβητείται, εξάλλου, ότι η απόφαση-πλαίσιο, η οποία εκδόθηκε βάσει των άρθρων 31 ΕΕ και 34 ΕΕ, εμπίπτει στις πράξεις που διαλαμβάνονται στο άρθρο 35, παράγραφος 1, ΕΕ, σχετικά με τις οποίες το Δικαστήριο μπορεί να αποφαινεται προδικαστικώς, όπως δεν αμφισβητείται επίσης ότι το αιτούν δικαστήριο, ενεργώντας στο πλαίσιο διαδικασίας όπως αυτή της κύριας δίκης, αποτελεί δικαστήριο κράτους μέλους υπό την έννοια του άρθρου 35 ΕΕ (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, C-507/10, X, Συλλογή 2011, σ. I-14241, σκέψη 21).
- 34 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο είναι αρμόδιο να δώσει απάντηση στο υποβληθέν ερώτημα.

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 35 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ερωτά αν είναι σύμφωνες με την οδηγία 2004/80 και το άρθρο 9 της αποφάσεως-πλαίσιου οι διατάξεις του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231/2001, περί διοικητικής ευθύνης των νομικών προσώπων, καθόσον δεν προβλέπουν τη δυνατότητα κλητεύσεως των προσώπων αυτών, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, ως υπευθύνων για τις ζημίες που προκάλεσαν στα θύματα αξιόποινων πράξεων.

- 36 Μολονότι το Δικαστήριο, κατά πάγια νομολογία του, είναι αναρμόδιο να αποφανθεί, στο πλαίσιο αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, επί ζητημάτων που άπτονται του εσωτερικού δικαίου των κρατών μελών ή επί του ζητήματος αν εθνική διάταξη είναι σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης, μπορεί πάντως να παράσχει στο αιτούν δικαστήριο τα σχετικά με το δίκαιο αυτό ερμηνευτικά στοιχεία που θα καταστήσουν δυνατό στο εθνικό δικαστήριο να αποφανθεί επί της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 8ης Ιουνίου 2006, C-60/05, WWF Italia κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-5083, σκέψη 18).
- 37 Πρέπει να απορριφθεί ευθύς εξαρχής το ενδεχόμενο εφαρμογής της οδηγίας 2004/80. Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει ιδίως από το άρθρο της 1, η οδηγία αυτή σκοπεί να καταστήσει ευχερέστερη την αποζημίωση των θυμάτων εκ προθέσεως τελούμενων εγκλημάτων βίας σε περιπτώσεις που ενέχουν διασυνοριακό στοιχείο, ενώ δεν αμφισβητείται ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, η ποινική δίωξη αφορά αδικήματα εξ αμελείας και, μάλιστα, σε πλαίσιο αμιγώς εσωτερικό.
- 38 Όσον αφορά την απόφαση-πλαίσιο, το άρθρο της 9, παράγραφος 1, ορίζει ότι κάθε κράτος μέλος διασφαλίζει το δικαίωμα του θύματος αξιόποινης πράξεως για την εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος εκδίκαση της αξιώσεώς του αποζημιώσεως, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, εκτός αν, σε ορισμένες περιπτώσεις, το εθνικό δίκαιο προβλέπει την επιδίκαση αποζημιώσεως με διαφορετικό τρόπο.
- 39 Σύμφωνα με το άρθρο 1, στοιχείο α', της αποφάσεως-πλαισίου, ως «θύμα» νοείται, όσον αφορά το εν λόγω νομοθέτημα, το φυσικό πρόσωπο το οποίο υπέστη ζημία «που προκαλείται απευθείας από πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν την ποινική νομοθεσία κράτους μέλους».
- 40 Δεν αμφισβητείται ότι, βάσει του ιταλικού δικαίου, τα θύματα της υποθέσεως της κύριας δίκης μπορούν να αξιώσουν από τα φυσικά πρόσωπα, τα οποία αποτελούν τους αυτουργούς των αξιόποινων πράξεων στις οποίες παραπέμπει το νομοθετικό διάταγμα αριθ. 231/2001, την αποκατάσταση των ζημιών που προκλήθηκαν άμεσα λόγω αυτών των αξιόποινων πράξεων, δηλώνοντας προς τούτο παράσταση πολιτικής αγωγής στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.
- 41 Τούτο είναι σύμφωνο με τον σκοπό που επιδιώκει το άρθρο 9, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου, ο οποίος συνίσταται στο να διασφαλισθεί το δικαίωμα του θύματος για την έκδοση αποφάσεως σχετικά με την αποζημίωση, εκ μέρους του αυτουργού της αξιόποινης πράξεως, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας και εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος.
- 42 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται ως προς το ενδεχόμενο το άρθρο αυτό να πρέπει να ερμηνευθεί ως έχον την έννοια ότι το θύμα πρέπει να μπορεί επίσης, στο πλαίσιο της ίδιας ποινικής διαδικασίας, να αξιώσει την αποκατάσταση των ζημιών αυτών από τα νομικά πρόσωπα που διώκονται βάσει του άρθρου 25septies του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231/2001.
- 43 Η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή.
- 44 Καταρχάς, μολονότι, όπως προκύπτει από την τέταρτη αιτιολογική σκέψη της αποφάσεως-πλαισίου, πρέπει να παρέχεται υψηλό επίπεδο προστασίας στα θύματα εγκληματικών πράξεων (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 9ης Οκτωβρίου 2008, C-404/07, Katz, Συλλογή 2008, σ. I-7607, σκέψεις 42 και 46), η απόφαση-πλαίσιο σκοπεί αποκλειστικώς στη θέσπιση, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, όπως αυτή ορίζεται με το άρθρο 1, στοιχείο γ', της αποφάσεως, ελάχιστων προδιαγραφών για την προστασία των θυμάτων αξιόποινων πράξεων (απόφαση της 15ης Σεπτεμβρίου 2011, C-483/09 και C-1/10, Gueye και Salmerón Sánchez, Συλλογή 2011, σ. I-8263, σκέψη 52).
- 45 Εν συνεχεία, η απόφαση-πλαίσιο, αποκλειστικό αντικείμενο της οποίας είναι το καθεστώς των θυμάτων στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, δεν παρέχει καμία ένδειξη περί του ότι ο νομοθέτης της Ένωσης προετίθετο να υποχρεώσει τα κράτη μέλη να θεσπίσουν ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων.

- 46 Τέλος, από το γράμμα του άρθρου 1, στοιχείο α', της αποφάσεως-πλαίσιου συνάγεται ότι η απόφαση αυτή διασφαλίζει, καταρχήν, το δικαίωμα αποζημίωσης του θύματος στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας όσον αφορά τις «πράξεις ή παραλείψεις που παραβιάζουν την ποινική νομοθεσία κράτους μέλους» και τις ζημίες οι οποίες προκαλούνται «απευθείας» από τις πράξεις και τις παραλείψεις αυτές (βλ. απόφαση της 28ης Ιουνίου 2007, C-467/05, Dell'Orto, Συλλογή 2007, σ. I-5557, σκέψεις 53 και 57).
- 47 Όπως, όμως, προκύπτει από την απόφαση του αιτούντος δικαστηρίου, μια «διοικητική» παράβαση, όπως αυτή που επισύρει την άσκηση δώξεως βάσει του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231/2001, είναι αυτοτελής πράξη που δεν έχει άμεση σχέση αιτιώδους συνάφειας με τις ζημίες οι οποίες οφείλονται στην αξιόποινη πράξη με αυτουργό φυσικό πρόσωπο και των οποίων ζητείται η αποκατάσταση. Κατά το αιτούν δικαστήριο, στο πλαίσιο νομικού καθεστώτος όπως αυτό του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος, η ευθύνη του νομικού προσώπου χαρακτηρίζεται ως «διοικητική», «έμμεση» και «επικουρικού χαρακτήρα», διακρίνεται δε από την ποινική ευθύνη του φυσικού προσώπου που είναι αυτουργός της αξιόποινης πράξεως η οποία προκάλεσε άμεσα τις ζημίες και από το οποίο, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 40 της παρούσας αποφάσεως, μπορεί να ζητηθεί αποζημίωση στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.
- 48 Κατά συνέπεια, οι ζημιωθέντες λόγω διοικητικής παραβάσεως στην οποία υπέπεσε νομικό πρόσωπο, όπως αυτή λόγω της οποίας ασκήθηκε δώξη βάσει του καθεστώτος του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 231/2001, δεν μπορούν να χαρακτηρισθούν, όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 9, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαίσιου, ως θύματα αξιόποινης πράξεως τα οποία δικαιούνται την εκδίκαση, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, της αξιώσεώς τους για αποζημίωση έναντι του νομικού προσώπου αυτού.
- 49 Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 9, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαίσιου έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει το ενδεχόμενο, στο πλαίσιο νομικού καθεστώτος περί ευθύνης των νομικών προσώπων όπως το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης, το θύμα αξιόποινης πράξεως να μην μπορεί να αξιώσει, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, την αποκατάσταση των ζημιών που οφείλονται άμεσα στην αξιόποινη πράξη αυτή από το νομικό πρόσωπο που έχει υποπέσει σε διοικητική παράβαση.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 50 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαίσιου 2001/220/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 2001, σχετικά με το καθεστώς των θυμάτων σε ποινικές διαδικασίες, έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει το ενδεχόμενο, στο πλαίσιο νομικού καθεστώτος περί ευθύνης των νομικών προσώπων όπως το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης, το θύμα αξιόποινης πράξεως να μην μπορεί να αξιώσει, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, την αποκατάσταση των ζημιών που οφείλονται άμεσα στην αξιόποινη πράξη αυτή από το νομικό πρόσωπο που έχει υποπέσει σε διοικητική παράβαση.

(υπογραφές)